

УДК 372.4+37.032

ІВАНЕЦЬ Н. В.

м. Миколаїв

МУЛЬТИКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито значення поняття «мультикультурна освіта», «мультикультурне виховання», визначено їх головні цілі і функції. Описано основні характеристики мультикультурної компетентності сучасного вчителя і найбільш доцільні педагогічні методи, які сприятимуть формуванню мультикультурної поведінки у школярів під час виховного процесу в позакласній роботі.

Ключові слова: мультикультуралізм, мультикультурна особистість, мультикультурна освіта, мультикультурне виховання, мультикультурна поведінка.

Постановка проблеми. Мультикультурна освіта сформувалася в окрему сферу людського пізнання в останній чверті ХХ століття. Більшість аналізованих питань завжди хвилювали людство, наприклад, терпимість, расизм, сегрегація і дискримінація, рівні громадянські права для всіх, економічну і соціальну нерівність. Сьогодні деякі з них осмислюються інакше, виявилися нові аспекти та проблеми, викликані загостренням старих і появою нових конфліктів на етнічній, релігійній, політичній, економічній, мовній, родовій та статевій основі. Це пов'язано із загальним розвитком демократичних процесів у світі, з відстоюванням прав людини, з усвідомленням багатьма людьми своєї значущості та зростанням потреби мати внутрішню свободу і зовнішні можливості для індивідуальної самореалізації.

Однією з особливостей сучасного суспільного розвитку є інтеграційні процеси в усіх сферах життя, що виражається, зокрема, в інтенсифікації міжнародного співробітництва, культурного взаємовпливу різних народів і країн. Все більш популярними і реальними стають ідеї про те, що виховання і освіта в школах повинні бути спрямовані на усвідомлення єдності світової спільноти, почуття національного патріотизму та самосвідомості, спиратися на цінності, досягнуті зусиллями народів, які населяють нашу планету.

У зв'язку з глибинними змінами, що відбулися за короткий період в нашому суспільстві, загальноосвітня школа як основний інститут соціалізації підростаючого покоління повинна формувати в учнів адекватне сприйняття всього розмаїття культур різних народів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що цінні думки про важливість мульт-

тикультурної освіти і виховання, взаємодії національного та міжнародного виховання знайшли відображення у працях класиків світової та вітчизняної філософської і педагогічної думки – В. Дільтея, Ф. А. Дістервега, І. Канта, Г. Кершенштейнера, Я. А. Коменського, Дж. Локка, Б. Наврочницького, Й. Г. Песталоцці, Б. Рассела, Ж.-Ж. Руссо, Е. Шпрангер, Н. А. Бердяєва, С. Гессена, Н. А. Добролюбова, П. Ф. Каптерева, П. Ф. Лесгафта, М. І. Пирогова, М. К. Реріха, Л. М. Толстого, Е. Н. Трубецького, К. Д. Ушинського.

Проблеми освіти та виховання в багатокультурному і багатоетнічному середовищі з позицій мультикультуралізму розробляються групою вітчизняних вчених – В. К. Бацин, В. П. Борисенков, Б. Л. Вульфсон, З. Т. Гасанов, М. Л. Геворкян, О. В. Гукаленко, Ю. С. Давидов, А. Я. Данілюк, Г. Ж. Даутова, А. Н. Джуринський, Г. Д. Дмитрієв, О. Н. Землянська, В. Ю. Зорін, М. Н. Кузьмін, Н. М. Лебедева, В. В. Макаєв, З. А. Малькова, Ф. М. Малхозова, В. І. Матіс, Г. В. Палаткіна, В. С. Собкіна, В. А. Сластьонін, Л. Л. Супрунова, А. А. Сиродєєва, В. А. Тішков, Т. А. Якадіна, Е. А. Ямбург та ін. [3, с. 15].

Слід зазначити, що вчені різних країн активно займаються проблемами мультикультурної освіти (О. В. Аракелян, К. Д. Дмитрієв, М. Н. Кузьмін, В. В. Макаєв, З. А. Малькова, Ф. М. Малхозова, В. І. Матіс, Л. Л. Супрунова, Ф. Уелль, Р. Хессарі, Д. Хілл, А. В. Шакфікова) [3, с. 15].

Мета статті – теоретично обґрунтувати поняття «мультикультурне виховання молодших школярів» в сучасній педагогічній науці.

Виклад основного матеріалу. Термін «мультикультура» (multi – culture) можна перекласти з англійської як культура, що складається з безлічі культур. Це означає різноманіт-

тя культур, тобто скільки народів, стільки і культур. Ми застосовуємо термін « мультикультурність », розуміючи його, головним чином, як підхід до вивчення культури різних народів з метою розуміння сутності культури, як суспільного явища в цілому і формування певних якостей особистості (повага до людей різної національності, толерантність). Мультикультурність як підхід певною мірою простежується в духовній і культурній спадщині народів, проявляючись різною мірою в різні історичні періоди [1, с. 110].

Існують різні рівні розуміння і тлумачення терміну « мультикультурне виховання ». У буквальному сенсі під мультикультурним утворенням розуміють індивідуальний процес придбання знань, формування відносин чи поведінки при взаємодії з різних культур. Дуже часто, однак, мультикультурне виховання розглядається в більш широкому контексті для позначення концепції мирного співіснування людей, які належать до різних культур. Мультикультурна освіта виходить з фундаментального принципу, який стверджує, що у всіх і кожного є культура як стиль життя, як сукупність ментальності, традицій, аргументу, діалекту, стилю одягу та зачіски, кухні, правил поведінки, пісень, наспівів, сказань, символів, а також відносин, моральних і естетичних цінностей, трудових навичок. Тільки вона – культура – різна: не гарна і погана, висока і низька, повноцінна і неповноцінна, розвинена і нерозвинена, цивілізована і примітивна, а різна, не схожа одна на іншу, що має свої достоїнства і недоліки, плюси і мінуси, сильні і слабкі сторони [2, с. 35].

Нам видається, що формування у людей загальнолюдських норм культури поведінки, поліетнічної культури і толерантних відносин у суспільстві може з успіхом досягатися через мультикультурне виховання. Мультикультурне виховання спрямоване на збереження і розвиток усього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків і форм діяльності, існуючих в даному співтоваристві, і на передачу цієї спадщини, а також інноваційних новоутворень у молодого покоління.

Вибір молодшого шкільного віку визначається, по-перше, тим, що він є початковою сходинкою будь-якої освіти, по-друге, саме в

цьому віці закладаються морально-культурні основи формування особистості, її громадянської спрямованості і позиції.

Ми визначили головні цілі мультикультурної освіти:

- розвиток здатності критично сприймати різні кліше, стереотипи, односторонні образи, що відносяться до інших людей і їх культур, і вироблення у школярів толерантного ставлення до них;
- розвиток терпимості по відношенню до чужого способу життя і стилю поведінки, заснованого на розумінні відмінностей у культурному вигляді людини, які можуть призвести до конфліктів між представниками різних соціальних верств;
- усвідомлення того, що культурні відмінності і чужі культури в цілому впливають на емоційну сферу людини, стаючи джерелом її переживань;
- розвиток здатності диференціювати всередині чужої культури, вміння оцінювати системи цінностей і норм за ступенем їх історичної конкретної важливості для певних видів діяльності;

Як світоглядна позиція мультикультурна освіта являє собою новітній освітній інститут ідентичності сучасної людини. Найбільш важливими функціями мультикультурної освіти є:

- 1) створення нового освітнього середовища як важливого стабілізуючого фактора громадянського суспільства;
- 2) зниження міжетнічної напруженості;
- 3) виховання толерантності у відносинах між представниками різних культур.

Теоретичні положення, розроблені сучасною педагогічною наукою, дають підстави виділити основні педагогічні умови, за яких можна організувати мультикультурне виховання молодших школярів в сучасних умовах:

- по-перше, це визначення сутності мультикультурної освіти молодших школярів загалом і зокрема, виходячи з соціальних вимог та аналізу стану проблеми в науці;
- по-друге, розробка змісту мультикультурної освіти молодших школярів, виходячи з сучасної сутності мультикультурної освіти, з особливостей психології молодших школярів та аналізу мультикультурності в існуючій практиці;
- по-третє, розробка зразкової системи мультикультурної освіти молодших школярів, що охоплюють урочну і позаурочну діяльність, виходячи з особливостей початкової освіти;
- по-четверте, використання різноманітних форм і методів мультикультурної освіти, що враховують особливості самої мультикультурної освіти та психолого-педагогічних особливостей молодших школярів.

Перед мультикультурним вихованням саме учнів початкової школи стоять наступні завдання :

- розуміти і приймати багатокультурну ідентичність учнів;
- вивчати національно - культурну атмосферу в класі з метою визначення рівня національно - культурних відмінностей;
- створювати атмосферу толерантності, прийняття, поваги та затвердження культурних відмінностей;
- будувати взаємини між учнями і їх спілкування на основі поваги, взаєморозуміння, викликаючи взаємний інтерес до національної культури один одного;
- творчо, без застосування насильства вирішувати конфлікти і вчити цьому учнів.

Учні представляють собою домінуючу культуру, тому мультикультурна освіта їм потрібніша, ніж іншим, оскільки саме вони найчастіше отримують неправильне уявлення про розмаїття нашого суспільства.

Формування мультикультурного світогляду означає вчитися думати ширше, бути більш відкритим, розмірковувати про те, чому навчився, і втілювати знання в життя. Мультикультурне виховання спонукає учнів і вчителів застосовувати свої знання на практиці, діяти, обговорюючи будь-які питання, роблячи щось корисне. Учні відчують силу особистості і колективу, яка може змінити життя [4, с. 9].

Рішення задач мультикультурної освіти школярів вимагає посилення мультикультурної складової в підготовці вчителя. Мультикультурний педагог вчить, що узагальнення ведуть до проблем в тих випадках, коли вони ґрунтуються не на фактах, які можна перевірити, а на неперевірених, недостовірних або неповній інформації, особистій думці, припущенні. Особлива роль у реалізації ідей мультикультурної освіти відводиться вчителю. Мультикультурна педагогічна освіта висуває певні вимоги до вчителя: знання етнографії, усвідомлення власної ідентичності, подолання етнокультурних стереотипів і упереджень, високі очікування від школярів, вміння інтегрувати ідеї мультикультуралізму у зміст свого навчального предмета, будувати толерантні відносини з учнями. Тому ми обрали доцільні педагогічні методи мультикультурного навчання і виховання для проведення позакласної роботи. Пропоновані методи демон-

струють те, яким чином викладачі можуть викликати в учнів почуття співпереживання і будити моральну уяву, піддавати критиці їхні погляди і збагачувати їхні щоденні уявлення про людей. Ці методи стимулюють критичне мислення, сприяють пізнавальному і емоційному навчанню, повазі відмінностей і активному залученню учнів у процес навчання. Це такі методи, як: «мозковий штурм» (сприяє високому рівню залученості учасників і стимулює у них високий рівень прояву творчої активності); «тематичне дослідження» (цей метод стимулює аналітичне мислення, процес пошуку рішень проблеми і практичні навички планування, а також налагодження співпраці та почуття співпереживання); «оцінка» (важливим видом навчання і виховання може бути залучення учнів до складання контрольних листків для оцінки індивідуальної діяльності кожного учня та діяльності класу); «рольові ігри або ігри-імітації» (особливо корисні для залучення уваги учнів до почуттів і поглядів інших груп і до важливості певних питань) [4, с. 163–164].

Висновки. Отже, основу мультикультурного світогляду становить система ціннісних орієнтацій, яка постійно розвивається. Виявляється ж мультикультурний світогляд у формі установок на організацію освітньо-виховної діяльності з позиції мультикультуралізму. Аналіз концепцій зарубіжних мультикультурних програм дозволив зробити висновок, що зміст мультикультурної освіти може бути побудовано на основі інтеграції елементів різних культур.

Список використаних джерел

1. Великий психологічний словник // упоряд. Б. Мещеряков, В. Зінченко. — Олма-пресс, 2004.
2. Джуринський О. Н. Педагогіка міжнаціонального спілкування: Полікультурне виховання в Росії і за кордоном : навч. посіб. для вузів / О. Н. Джуринський. — М. : Сфера, 2007. — 224 с.
3. Палаткін Г. В. Етнопедагогічні фактори мультикультурної освіти : дис. д-ра пед. наук : 13.00.01: Москва, 2003. — 400 с.
4. Трасберг К. Мультикультурна освіта: розвиток ідей і пошук шляхів їх реалізації в сучасному світі / під ред. Л. Васильченко. — Тарту, 2004. — с. 7—12.

IVANETS N. V.
Mykolaiv

MULTICULTURAL EDUCATION OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES: THEORETICAL ASPECTS

The article reveals the meaning of «multicultural education» and «multicultural upbringing», defined by their main objectives and functions. The basic characteristics of multicultural competence of future teachers and the most appropriate pedagogical methods for facilitating the formation of multicultural schoolchildren behavior during the educational process in extracurricular activities.

Keywords: multiculturalism, multicultural personality, multicultural education, multicultural upbringing, multicultural conduct.

ИВАНЕЦ Н. В.
г. Николаев

МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЕ ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ ВО ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЕ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье раскрыто значение понятия «мультикультурное образование» и «мультикультурное воспитание», определены их главные цели и функции. Описаны основные характеристики мультикультурной компетентности современного учителя и наиболее целесообразные педагогические методы, способствующие формированию мультикультурного поведения у школьников во время воспитательного процесса во внеклассной работе.

Ключевые слова: мультикультурализм, мультикультурная личность, мультикультурное образование, мультикультурное воспитание, мультикультурное поведение.

Стаття надійшла до редколегії 24.04.2014

УДК 372.32

ЩЕНКО Л. В.
м. Умань

ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА В КОЛЕКТИВІ

Визначено провідні сучасні тенденції, які мають формувальний вплив на розвиток індивідуальності дітей дошкільного віку. Предметом дослідження є розвиток та формування індивідуальності дошкільника в колективній діяльності. Метою дослідження є визначення ролі колективу на становлення індивідуальності дитини дошкільного віку. З'ясовано, що дитячий колектив є середовищем самореалізації вихованця. Обґрунтовано умови формування індивідуальних якостей особистості старшого дошкільника в колективних взаєминах: органічне поєднання диференційованого підходу до кожної дитини як до самотньої особистості з формуванням дружніх, взаємин; виявлення індивідуальних особливостей особистості та визначення індивідуального підходу до кожної дитини; вивчення індивідуальних особливостей має спиратися на позитивні прояви в рисах особистості дитини; організація дитячої діяльності за провідними детермінантами: опора на позитивні риси індивідуальності, забезпечення оптимальної; зв'язок дитячого закладу з сім'єю. Висновок: індивідуальні особливості кожної дитини проявляються в колективі однолітків у спільній привабливості для неї діяльності.

Ключові слова: індивідуальність, особистість, колектив, колективні взаємини, діяльність.

Постановка проблеми. Формування соціально активної та всебічно розвинутої особистості, яка здатна знайти своє місце в суспільстві, в якому найбільше проявляються її індивідуальні можливості, схильності і здібності – актуальна суспільна потреба.

Особистість дитини самостверджується в умовах безпосереднього найближчого оточення, причому характер самоствердження визначається, з одного боку, особливостями самої групи, а з іншого, особливостями особистості дитини. Вона ніби прагне зайняти в групі таке положення, яке забезпечувало б їй

визнання, допомогу, підтримку і, в деякому сенсі, захист всередині дитячого колективу.

Аналізуючи проблему розвитку особистості в колективі, колективних взаємин у вітчизняній педагогічній науці, ми визначили, що означене питання розроблялося цілою низкою видатних учених і практиків, які заклали теоретичні та методичні основи поглядів на предмет діалектичної єдності особистості і колективу; обґрунтування необхідності життєдіяльності окремої особистості в колективі, принципи організації, управління, виховні функції колективу, механізми їх впливу на